

**Ocena dorobku naukowego dra Marka Czyrki ze szczególnym
uwzględnieniem rozprawy habilitacyjnej pt. *Powiat łukowski w Polsce Odrodzonej
1918-1939. Łuków 2011, ss. 332.***

Badania nad dziejami Drugiej Rzeczypospolitej są bardzo zaawansowane. Odnosi się to zarówno do prac o charakterze syntetycznym, jak i badań szczegółowych, także w zakresie historii regionalnej. Zbyteczne byłoby w tym miejscu przywoływanie przykładów monografii i innych opracowań. Nasuwa się zasadnicze pytanie o cel dalszych badań na tak mocno eksploatowanym polu. Moim zdaniem wielość opracowań nie powinna zniechęcać do dalszych studiów, oczywiście pod warunkiem, że będą to prace oparte na szerokiej podstawie źródłowej, wnoszące wartości merytoryczne do stanu naszej wiedzy na wybrany temat. Historia regionalna jest istotnym elementem budowy syntez historycznych. Recenzowana praca dra Marka Czyrki mieści się konwencji badań regionalnych.

Dr Marek Czyrka jest historykiem zajmującym się przede wszystkim historią regionalną. Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii uzyskał w 2004 r. na Wydziale Nauk Humanistycznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego na podstawie pracy *Zwolennicy ruchu narodowego w Radzie Miejskiej i Magistracie Lublina w latach 1918-1939*, napisanej pod naukową opieką prof. R. Bendera. Od 2006 jest nauczycielem akademickim zatrudnionym w Wyższej Szkole Biznesu i Administracji w Łukowie, prowadzi również zajęcia dydaktyczne w Politechnice Lubelskiej i Wyższej Szkole Handlu i Finansów Międzynarodowych im. Fryderyka Skarbka w Warszawie. W macierzystej uczelni zasiada od 2007 r. w senacie, pełni funkcję prodziekana ds. studenckich, jest również członkiem kolegium redakcyjnego „Roczników Wyższej Szkoły Biznesu i Administracji w Łukowie”. Na uwagę zasługuje konferencyjna aktywność dra Czyrki (udokumentowany udział w 21 konferencjach i sympozjach), związana przede wszystkim w osobistymi preferencjami naukowymi, wynikającymi z zatrudnienia w łukowskiej Uczelni. Oprócz pracy naukowej i dydaktycznej uczestniczy w

działalności popularyzującej naukę, współpracuje z Senacką Komisją Kultury i Środków Przekazu (w roli eksperta w 2011r).

Zapoznając się z wykazem prowadzonych zajęć dydaktycznych (załącznik 2 do Autoreferatu) nasuwa się nieodparcie wrażenie szerokich zainteresowań na skalę humanistyczną habilitanta, od historii politycznej, powszechnej, gospodarczej, regionalnej po zagadnienia stosunków międzynarodowych, systemów politycznych, integracji europejskiej itd. Dla historyka, któremu przyszło recenzować dorobek naukowy habilitanta, nie jest to sytuacja łatwa. Wątpliwości budzą już wskazane obszary zainteresowań w zakresie historii. Nie sugeruję w tym przypadku zawężania zainteresowań badawczych, ale ich szerokość może budzić obawy o powierzchowność wyników pracy.

Na dorobek naukowy dra M. Czyrki składają się dwie monografie historyczne, 22 opracowania i artykuły naukowe oraz 6 publikacji nie recenzowanych. W tym miejscu należy postawić pytanie, czy jest to dorobek wystarczający w realizacji przewodu habilitacyjnego zarówno w aspekcie ilościowym, jak przede wszystkim merytorycznym. W obu przypadkach odpowiedź jest negatywna. Większość wykazanych publikacji nie dotyczy historii [!], jako recenzent historyk nie posiadam odpowiednich kompetencji do merytorycznej oceny wartości naukowej tekstów z zakresu stosunków międzynarodowych i europeistyki. Publikacje historyczne dotyczą przede wszystkim wąsko tematycznego obszaru badań regionalnych, dr Czyrka właściwie nie wykracza poza badania powiatu łukowskiego. Wyjątek stanowi powstała na podstawie rozprawy doktorskiej monografia *Ratusz zatrzymanych w czasie. Narodowcy we władzach Lublina w latach 1918-1939* (Szczecin 2008, ss. 398). Napisana została z dużą znajomością problematyki dziejów obozu narodowego. Niewątpliwą zasługą autora jest przedstawienie działalności narodowców w Radzie Miejskiej i Magistracie Lublina, przebiegu wyborów samorządowych, udziału narodowców we wszystkich aspektach polityki miejskiej, ale także odzwierciedlenie problemów politycznych, społecznych i narodowościowych Drugiej Rzeczypospolitej w pracach podejmowanych przez samorząd miejski Lublina. Omówiony został w kategoriach ilościowych udział radnych wybranych z list narodowych w samorządzie miejskim. Książka oparta została na bogatym materiale źródłowym. Autor przeprowadził obszerną kwerendę archiwalną w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Państwowym Miasta Lublina, Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Bibliotece UMCS oraz zbiorach IPN. Wykorzystał również źródła drukowane, prasę regionalną, literaturę pamiątkarsko-wspomnieniową oraz

opracowania naukowe. Rezygnując ze szczegółowego odniesienia się do wykorzystanej literatury, zwrócę uwagę jedynie na jeden istotny aspekt. Autor całkowicie pominął dorobek naukowy Ewy Maj, znakomitej znawczyni dziejów Narodowej Demokracji w Lubelskiem, autorki monografii o Związku Ludowo-Narodowym. Przytoczone w wykazie bibliografii publikacje E. Maj nie zostały wykorzystane w pracy (brak odpowiednich odnośników!).

Omawiana praca o charakterze analitycznym dowodzi dużych możliwości naukowych dra Czyrka. Zakres kwerendy archiwalnej, opanowanie warsztatu naukowego, sposób prezentacji wyników badań są poprawne. Jest to najważniejsza publikacja naukowa habilitanta, odbiegająca niestety od reszty dorobku naukowego. Wszystkie opracowania dra Czyrki, z którymi miałem możliwość się zapoznać, mają wyłącznie charakter analityczny, po części przyczynkarski. Kolejnym ograniczeniem jest zakres chronologiczny badań historycznych, zawężony do dwudziestolecia międzywojennego. Poza wskazany zakres wychodzą jedynie cztery artykuły naukowe (na temat dziennikarzy i polityków w pierwszych latach III RP, kontroli prasowej administracji publicznej w III RP w latach 2005-2009 i kultury w narracji historycznej) oraz popularnonaukowe szkice poświęcone polskim realistom politycznym (Ksawery Drucki-Lubecki, Stanisław Staszic, Jan Ludwik Popławski, Wojciech Korfanty, Stanisław i Władysław Grabscy).

Podstawę przewodu habilitacyjnego stanowi monografia *Powiat łukowski w Polsce Odrodzonej 1918-193* (Łuków 2011). Jej publikację poprzedziły studia dra Czyrki na temat życia codziennego mieszkańców powiatu łukowskiego, ugrupowań politycznych, życia gospodarczego, Kościoła Katolickiego w Łukowie i funkcjonowania policji państwowej na sygnalizowanym obszarze, które stały się częścią recenzowanej książki.

Podstawa źródłowa i literatura przedmiotu

Podstawę źródłową pracy stanowią materiały archiwalne znajdujące się w Archiwum Państwowym w Lublinie (Starostwo Powiatowe Łukowskie, Urząd Wojewódzki Lubelski), Archiwum Państwowym Lublinie - Oddział w Radzynie Podlaskim i Archiwum Państwowym w Siedlcach. Przeprowadzona kwerenda nie budzi zastrzeżeń, jej wyniki są widoczne w poszczególnych elementach prezentowanej książki. Rodzi się jednak pytanie, czy nie należało poszerzyć jej w odniesieniu do zbiorów o charakterze centralnym, przede wszystkim materiały znajdujące się w Archiwum Akt

Nowych w Warszawie. W wykazie bibliografii nie zostały uwzględnione źródła drukowane, zbiory dokumentów, akty normatywne, sprawozdania z posiedzeń Sejmu i Senatu RP, sprawozdania Rady Ministrów in. Ich wykorzystanie pozwoliłoby na uwzględnienie szerszego kontekstu funkcjonowania powiatu łukowskiego w strukturach państwa i jego polityki społecznej, gospodarczej, narodowościowej. Zaskakujące jest również pominięcie literatury pamiętnikarsko-wspomnieniowej, tak licznej do badań dziejów Drugiej RP (zamieszczone jedynie Z. Kunczyńskiego *Sylwetki-wspomnienia*, publikowane na łamach „Nowej Gazety Łukowskiej” w 2008r.). Bez jej uwzględnienia obraz tamtych czasów staje się mniej czytelny, nie uwzględniający klimatu życia publicznego. Przyznaję, że już dawno nie miałem do czynienia z pracą historyczną, w której nie znalazły się odwołania do pamiętników, wspomnień, dzienników, relacji etc.

W badaniach nad historią regionalną szczególną rolę odgrywa prasa. W recenzowanej monografii uwzględnionych zostało siedem tytułów („Gazeta Łukowska”, „Gazeta Powiatu Łukowskiego”, „Nowa Gazeta Łukowska”, „Dzwon Świąteczny Ziemi Łukowskiej”, „Podlasie”, „Podlasiak”, „Głos Lubelski”). Tytuły te nie zostały wyodrębnione w wykazie bibliografii, brak również informacji o stopniu ich zbadania (czy opracowane zostały całe roczniki, czy też jedynie wybiórczo poszczególne numery), zamieszczenie w literaturze jest nieporozumieniem. Uwaga na marginesie: konwencja wymaga umieszczania tytułów prasy w cudzysłowie.

Wykorzystana literatura przedmiotu jest daleka od kompletności. Rezygnując w tym miejscu z jej uzupełnienia, ograniczę się jedynie do ogólnych uwag o potrzebie włączenia publikacji o administracji rządowej RP, parlamencie, funkcjonowaniu samorządów, także dotyczących szeroko rozumianego życia społecznego i politycznego. Autor nawet tam, gdzie stara się przytoczyć szczegółową literaturę, czyni to selektywnie (np. uwzględnienie tylko jednej pracy A. Belcikowskiego). Przy całym szacunku dla autorów, nieporozumieniem jest zamieszczanie w pracy habilitacyjnej podręczników.

Konstrukcja pracy

Monografia składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów napisanych w układzie problemowo-chronologicznym, zakończenia, fotografii i aneksów. We wstępie omówiono dzieje powiatu łukowskiego, stan badań oraz źródeł, postawione zostały również pytania badawcze (w moim odczuciu odbiegające od konwencji przyjętej przez historyków). Wątpliwości budzi przede wszystkim konstrukcja pracy. Poszczególne rozdziały mają zróżnicowaną objętość: rozdział pierwszy liczy 92, kolejne 43, 65, 53, a

ostatni zaledwie 19 stron. W tekście pracy nie odnalazłem uzasadnienia dla tak wyodrębnionego podziału.

W rozdziale pierwszym przedstawione zostało życie społeczno-polityczne w powiecie. Już samo to sformułowanie nie jest najszcześniejsze i budzi negatywne wspomnienia minionej epoki. W tytułach podrozdziałów pojawiają się co najmniej niezręczności: co to znaczy *Walka Polaków o władzę w pierwszych latach II Rzeczypospolitej*? Błędna jest kolejność podrozdziałów, partie polityczne, organizacje społeczne, związki zawodowe winny być omówione w dalszej kolejności. Autor rozpoczął analizę ugrupowań politycznych od Narodowej Demokracji. Zgoda, ale nie wyjaśnia przyczyn silnych wpływów endeków na tym obszarze. Lektura klasycznych już dzisiaj prac Romana Wapińskiego pozwoliłaby na wyjaśnienie problemu. Również w odniesieniu do innych sił politycznych dr Czyrka ogranicza się do informacji o ich strukturach i działalności. Omawiane organizacje handlowe i spółdzielcze należałoby przenieść do rozdziału III, poświęconego zagadnieniom gospodarczym. Zabrakło mi odpowiedzi na zasadnicze pytanie, czym powiat łukowski wyróżnił się, co wniósł do życia politycznego i społecznego Drugiej Rzeczypospolitej?

Podobnie nie do końca przemyślaną strukturę ma drugi rozdział, dotyczący ludności powiatu łukowskiego. Autor przedstawił jej liczebność, kwestię mniejszości narodowych, strukturę zawodową i wyznaniową. Tymczasem w rozdziale V znalazły się: Stosunki wyznaniowe. Omawiane kwestie winny być przedstawione łącznie. W tym kontekście wyodrębnienie ostatniego rozdziału jest wyraźnym nieporozumieniem. Podrozdział o życiu codziennym mieszkańców stanowi powtórzenie wcześniejszej publikacji Autora (z 2006r). Przytaczane są incydentalne przypadki z życia publicznego. W zakończeniu rozdziału zamiast wniosków możemy przeczytać informację na temat wyłącznego prawa do ustawiania bilardów i automatów na terenie województwa lubelskiego (s. 154).

W kolejnych rozdziałach przedstawione zostały zagadnienia gospodarcze (rolnictwo, przemysł, rzemiosło i handel) oraz kulturalne (szkolnictwo, instytucje kulturalne). Autor w postaci tabel przytacza wykazy zakładów rzemieślniczych, placówek handlowych, sklepów etc., ale rezygnuje z próby analizy danych statystycznych. Podobne uwagi odnieść należy do rozdziału IV i przytoczonych sprawozdań dotyczących przedstawień teatralnych czy też zezwoleń na organizowanie akademii okolicznościowych. W zakończeniu pracy zabrakło elementów syntezy,

sformułowania szerszych wniosków, w miejsce odpowiedzi na sygnalizowane pytania badawcze.

Pozostałe uwagi

Recenzowana monografia *Powiat łukowski...* jest moim zdaniem krokiem wstecz w dorobku naukowym dra Czyrki. Sygnalizowałem wyżej pozytywne uwagi na temat książki *Ratusz zatrzymany w czasie...* W mojej ocenie to właśnie ta praca lepiej charakteryzuje habilitanta jako historyka, prezentuje dojrzały merytorycznie warsztat naukowy. W monografii o powiecie łukowskim nie odnajduję takich elementów. Zakres merytoryczny pracy sytuuje ją wśród publikacji regionalnych, niewątpliwie ważnych i potrzebnych. Historia regionalna „uprawiana” we wszystkich ośrodkach naukowych w kraju, jest niezwykle istotna w poznaniu ludzi i regionów, specyfiki społecznej, kulturowej, wyznaniowej. etc. W nauce polskiej szczególnie ważne osiągnięcia odnotować należy w badaniach regionalnych Małopolski. Spojrzenie z perspektywy powiatu czy miasta jest cennym doświadczeniem badawczym. Nie mam wątpliwości, że takie prace powinny powstawać. Dotyczy to również monografii dra Czyrki. Podjął tematykę dotychczas szerzej nie badaną przez historyków. Jednakże ograniczenie badań do jednego powiatu, nie odgrywającego jakiegóż szczególnej roli w państwie (nie odnalazłem uzasadnienia, dlaczego właśnie wybrano ten powiat?), przyjęcie wąskich cezur chronologicznych lat 1918-1939, rezygnacja choćby z próby tak dzisiaj modnych studiów porównawczych, nie pozwala na uznanie książki za opracowanie merytorycznie wystarczające.

Praca ma wyłącznie analityczny charakter, dr Czyrka wykorzystał zabrany materiał źródłowy do szczegółowego przedstawienia wybranych zagadnień, w których wyraźnie czuł się dobrze: głównie gospodarki i życia społecznego. Odnieść można wrażenie, iż materiał archiwalny kierował poczynaniami autora (to, co odnalazł w archiwum, umieścił w tekście pracy). Wobec braku jakichkolwiek prób podsumowań (nawet w ocenie bilansu dokonań w powiecie Autor wyręcza się opinią Jana Stanisława Majewskiego z *Kroniki Ziemi Łukowskiej* z 1938 r.!), mamy do czynienia z faktografią, na pewno rzetelnie zebraną, ale nie dającą szerszego obrazu omawianej problematyki. Fragmenty pracy noszą charakter kalendarium wydarzeń (np. strony 273-274). Zabrakło mi także wątku biograficznego. Z pracy nie dowiedziałem się wiele na temat wybitnych Łukowian, ich udziału w życiu politycznym i społecznym Drugiej RP. Byli wśród nich

posłowie i senatorowie. Dlaczego Autor nie dołączył słowniczka takich postaci? To przecież jest żywa historia, historia ziemi i ludzi.

Omawiana książka z pewnością jest istotnym pod względem materiałowym opracowaniem dla poznania dziejów powiatu łukowskiego w latach międzywojennych, ale nie spełnia kryterium pracy na stopień naukowy.

Konkluzje końcowe

Przedstawione wyżej uwagi skłaniają do następujących wniosków: dorobek naukowy dra M. Czyrki tylko w części ma charakter historyczny. Znaczącą częścią jego naukowej aktywności są publikacje dotyczące współczesnych zagadnień międzynarodowych, biznesu, różnych aspektów Unii Europejskiej i miejsca Polski w jej strukturach. Nieliczne publikacje ściśle historyczne odnoszą się prawie wyłącznie do badań regionalnych. Monografia *Powiat łukowski...* nie spełnia wymogów pracy na stopień doktora habilitowanego. Reasumując, z przykrością, nie mogę poprzeć wniosku o dopuszczenie dra Marka Czyrki do dalszych stadiów przewodu habilitacyjnego.

Szczecin 14 VIII 2012r.

prof. dr hab. Adam Wątor

